

ANTIMIKNROBNÍ PŘÍPRAVKY

Mechanismus působení ATB

- Inhibice syntézy bakteriální stěny: peniciliny, cefalosporiny, glykopeptidy
- Poškození syntézy cytoplasmatické membrány: peptidy, antimykotika (amfotericin B a nystatin)
- Inhibice proteosyntézy: aminoglykosidy, makrolidy, tetracykliny, chloramfenikol, linkosamidy
- Porucha syntézy nukleových kyselin: rifampicin, chinolony
- Kompetitivní inhibice: sulfonamidy (PAB, metabolismus kys. listové)

Možnosti klasifikace antimikrobních léčiv

- **Podle typu účinku**
  - baktericidní antibiotika
  - bakteriostatická antibiotika
- **Podle spektra účinku**
  - **spektrum účinku: výčet bakteriálních druhů, na něž má daný antimikrobní přípravek teoreticky působit**
    - antibiotika s úzkým spektrem účinku
    - antibiotika se širokým spektrem účinku
- **Podle chemické struktury**

Rozdělení antimikrobních přípravků podle charakteru účinku

- Primárně -cidní
  - Peniciliny, Cefalosporiny, Monobaktamy, Karbapenemy, Aminoglykosidy, Peptidy, Glykopeptidy, Ansamyciny, Nitroimidazoly, Fluorochinolony, Nitrofurany
- Primárně -statická
  - Chloramfenikol, Tetracykliny, Linkosamidy, Sulfonamidy

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PENICILINOVÝCH ANTIBIOTIK

- Všechny penicilinové přípravky mají jako základ své molekuly kyselinu 6-aminopenicilanovou
- Spektrum účinku je u různých derivátů rozdílné:
- Od inhibice grampozitivních bakterií, neisserií a spirochet u základních penicilinů přes širší účinek na některé gramnegativní bakterie u aminopenicilinů až ke značně širokému spektru, zahrnujícímu i nozokomiální kmeny (např. *Pseudomonas aeruginosa*) u karboxypenicilinů a ureidopenicilinů

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PENICILINOVÝCH ANTIBIOTIK

- Peniciliny působí při dostatečné koncentraci na množící se bakterie baktericidně
- Mají nízkou toxicitu, jen některé (např. karbenicilin) jsou při vysokých dávkách nebo snížené funkci ledvin toxické pro ledvinné tubuly
- Mechanismus účinku penicilinů spočívá v zásahu do stavby buněčné stěny vazbou na PBPs
- Vylučují se převážně ledvinami
- Snadno k nim vzniká přecitlivělost, která má zkřížený charakter

Peniciliny

– Základní (přirozené):

- Benzylpenicilin (Penicilin G)
- Fenoxymethylpenicilin (Penicilin V)

– Aminopeniciliny

- Ampicilin
- Amoxicilin

– Karboxypeniciliny (antipseudomonádové)

- Tikarcilin

– Ureidopeniciliny

- Azlocilin
- Piperacilin

Peniciliny

- Stabilní vůči stafylokokové penicilináze (isoxazolyl-peniciliny)
  - Oxacilin
  - Methicilin
- Kombinované s inhibitory bakteriálních beta-laktamáz
  - Ampicilin/sulbactam
  - Amoxicilin/kys.klavulanová
  - Piperacilin/tazobactam

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA CEFALOSPORINOVÝCH ANTIBIOTIK

- Všechny cefalosporiny mají jako základ své molekuly kyselinu 7-aminocefalosporanovou (má podobnou strukturu jako kyselina 6-aminopenicilanová, beta-laktamový kruh)
- Spektrum účinku je značně rozdílné:
  - cefalosporiny I. generace mají účinek na stafylokoky a některé gramnegativní bakterie
  - přípravky patřící do druhé generace mají širší účinek na gramnegativní bakterie a jsou odolnější vůči bakteriálním beta-laktamázám
  - cefalosporiny, patřící do III. generace, mají výrazný účinek na gramnegativní bakterie a značnou odolnost vůči bakteriálním beta-laktamázám. Účinek na grampozitivní bakterie je však poněkud nižší
  - cefalosporiny IV. generace opět zesilují účinek na gramnegativní bakterie, ale současně i na grampozitivní bakterie

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA CEFALOSPORINOVÝCH ANTIBIOTIK

- Cefalosporiny obecně nepůsobí na enterokoky
- Toxicita cefalosporinových antibiotik je nízká
- Mechanismus účinku spočívá v zásahu do syntézy bakteriální stěny vazbou na PBPs
- Účinek je baktericidní

Cefalosporiny

- Cefalosporiny I. generace
  - Cefalotin, Cefazolin, Cefalexin, Cefaclor
- Cefalosporiny II. generace
  - Cefuroxim, Cefuroxim/axetil, Cefoxitin, Cefprozil
- Cefalosporiny III. generace
  - Cefotaxim, Ceftriaxon, Ceftazidim, Cefoperazon
- Cefalosporiny IV. generace
  - Cefepim
- Cefalosporiny kombinované s inhibitory bakteriálních beta-laktamáz
  - Cefoperazon/sulbactam

- **Monobaktamy**

- Aztreonam

- **Karbapenemy**

- Imipenem, Meropenem, Ertapenem,
Doripenem

AMINOGLYKOSIDOVÁ ANTIBIOTIKA

- Skupina antibiotik, která byla přirozeně produkována některými druhy *Streptomyces* a *Micromonospora*.
- Mají obdobnou chemickou strukturu a současně i podobný mechanismus účinku. Zasahují do translačních procesů na ribozomech. V nižších koncentracích způsobují chybné kódování, ve vyšších pak inhibují proteosyntézu a porušují permeabilitu cytoplasmatické membrány.
- Klinický význam aminoglykosidů je velký z důvodu jejich širokého spektra účinku, zahrnujícího hlavně gram- bakterie (včetně nozokomiálních kmenů).
- Aminoglykosidy jsou potenciálně ototoxické a nefrotoxické.

AMINOGLYKOSIDOVÁ ANTIBIOTIKA

- Efekt první expozice
- Postantibiotický efekt

- Aminoglykosidová antibiotika jsou v současné době často používána
- Již dlouho představují klasickou skupinu antibakteriálních léčiv, zaměřených především na terapii závažných infekcí způsobených gramnegativními tyčinkami
- Ačkoliv jsou aminoglykosidy většinou pacientů dobře snášeny, mohou působit nefrotoxicky a ototoxicky

- V současné době je k dispozici řada experimentálních i klinických studií, které ukazují, že možnost výskytu komplikací v souvislosti s aplikací aminoglykosidů lze zredukovat zjednodušením dávkovacího režimu.

- Tradiční aplikační schémata sledovala dosažení terapeutických hladin v infikované tkáni, aniž by překračovaly toxické koncentrace.
- Informace z řady odborných studií však svědčí o tom, že celodenní dávka aminoglykosidu podaná jednorázově může dosáhnout stejného léčebného efektu jako její rozdělení na několik dávek dílčích během 24 hodin a zároveň redukuje výskyt toxických účinků.
- Aminoglykosidy, na rozdíl od beta-laktamových antibiotik, usmrcují bakterie v závislosti na koncentraci.

- Rezistence bakterií k aminoglykosidům je podmíněna produkcí enzymů modifikujících aminoglykosidy
  - tyto enzymy jsou široce rozšířeny jak u grampozitivních, tak u gramnegativních bakterií a většinou jsou přenášeny plasmidy.
- Dalším mechanismem rezistence je snížená permeabilita vnější membrány bakteriální stěny
- Mimo to se uplatňuje i snížený průnik antibiotika metabolicky aktivní cytoplasmatickou membránou
- Posledním mechanismem rezistence může být změna ribosomové bílkoviny, kterou se snižuje vazba aminoglykosidu na 30S ribosom

AMINOGLYKOSIDOVÁ ANTIBIOTIKA

- Streptomycin (použití v terapii TBC v kombinaci s INH a PAS)
- Neomycin (lokální nebo perorální aplikace)
- Spektinomycin
- Gentamicin
- Netilmicin
- Tobramycin
- Amikacin
- Isepamicin

- **Léčba enterokokových sepsí:**
  - Kombinace aminoglykosidu a ampicilinu
  - Nutné stanovení antibiogramu, potvrzujícího citlivost patogenní bakterie na zvolené aminoglykosidové antibiotikum

CHLORAMFENIKOL

- Primárně bakteriostatické antibiotikum, získané ze *Streptomyces venezuelae*.
- Působí bakteriostaticky:
  - inhibuje funkci m-RNA (blokuje spojení s ribozomy)
  - inhibuje proteosyntézu
- Proniká i do buněk a působí i na intracelulárně uložené bakterie (např. chlamydie). Rovněž působí na mykoplasmata.
- Spektrum účinku je široké, zahrnující gram+ i gram- bakterie. Jeho použití by však mělo být podloženo stanovením citlivosti vyvolávající bakterie k tomuto antibiotiku.
- Dobře se vstřebává po perorální aplikaci.
- Velmi dobře proniká do tkání a likvoru.

CHLORAMFENIKOL

- Nežádoucí účinky:
  - Poškození krvetvorby (reverzibilní, ireverzibilní)
  - Gray syndrom
  - Alergické reakce (vzácné 0,5 – 1,5 %)
  - Dyspeptické potíže
  - Superinfekce
  - Herxheimerova reakce

CHLORAMFENIKOL

- Indikace:
  - tyf, paratyf, pertusse, parapertusse, meningitidy, mozkové abscesy
- Kontraindikace:
  - gravidita, novorozenci, těžší jaterní insuficience, některé krevní choroby (např. aplastická anemie)
- Neměl by být kombinován s hematotoxickými látkami

TETRACYKLINOVÁ ANTIBIOTIKA

- Primárně bakteriostatická antibiotika
  - Tetracyklin
  - Doxycyklin
- Působí i na intracelulárně uložené bakterie
- V současné době je řada patogenních bakterií rezistentních na tetracykliny
- Hlavní indikační oblast jsou chlamydiové a mykoplasmové infekce, Lymfská borelióza

TETRACYKLINOVÁ ANTIBIOTIKA

- Nežádoucí účinky:
  - GIT potíže, superinfekce, hepatotoxický účinek, poškození zubů a kostí, syndrom vyklenuté fontanely (benigní likvorová hypertenze), alergické reakce
- Kontraindikace:
  - gravidita a průběh laktace
  - děti do věku 8-12 let
  - insuficience jater a ledvin (s určitými výjimkami)

MAKROLIDY

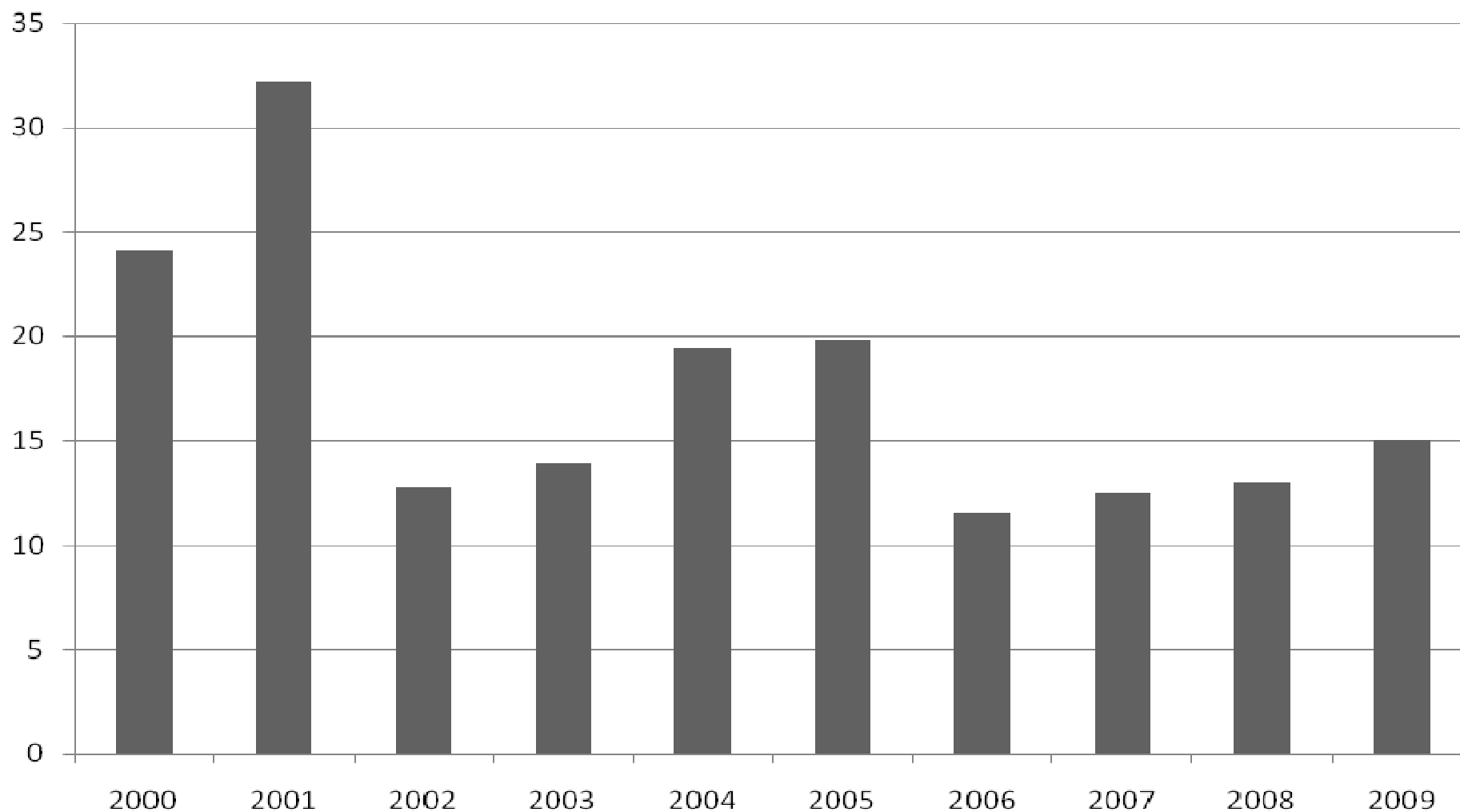
- Bakteriostatická antibiotika, velmi dobře tolerovaná s minimem nežádoucích účinků
- Ve spektru účinku jsou především grampozitivní bakterie
- Alternativní antibiotika u komunitních infekcí dýchacích cest pacientů s alergií na peniciliny

MAKROLIDY

- Velmi nepříznivou skutečností je možnost zvyšování rezistence druhu *Streptococcus pyogenes* k erytromycinu. Tento nárůst může mít explozivní charakter a za hlavní důvod vzniku a šíření této rezistence lze považovat selekční tlak makrolidů, které jsou v řadě případů zbytečně aplikovány.
- Jedním z řešení je mimo jiné i důsledná aplikace penicilinu jako léku I. volby u akutních tonsilofaryngitid.

- Důsledek zvyšující se frekvence erytromycin-rezistentních kmenů *Streptococcus pyogenes* pro praktickou antibioterapii je značný, protože právě makrolidy jsou alternativními léky u komunitních infekcí pacientů s alergií na peniciliny a cefalosporiny.
- Rezistence k makrolidům je velmi často asociována i s rezistencí k linkosamidům a streptograminu B (MLS_B fenotyp) a tím je problém perorální antibiotické léčby streptokokových nákaz u pacientů s alergií na beta-laktamová antibiotika ještě výraznější.

Vývoj rezistence *Streptococcus pyogenes* k makrolidům v olomouckém regionu (v %)

Čekanová L., Kolář M.: Vývoj rezistence komunitních respiračních patogenů k antimikrobním přípravkům v olomouckém regionu. *Interní medicína pro Praxi*, 2007, 9:405-407.

MAKROLIDY

- K primární indikaci makrolidů jsou vhodné chlamydiové, mykoplasmové, legionelové a kampylobakterové infekce
- Další vhodnou indikací je Lymeská borelióza
  - Erytromycin
  - Spiramycin
  - Roxitromycin
  - Klaritromycin
  - Azitromycin

Iniciální antibioterapie komunitních bakteriálních pneumonií

amoxicilin

při neefektu je možné s vyšší pravděpodobností předpokládat atypickou etiologii pneumonie

makrolidy, tetracykliny

při prokázané nebo pravděpodobné atypické etiologii pneumonie se jedná o léky I. volby

Léčba respiračních komunitních infekcí

Typ infekce	Nejčastější bakteriální původci	Antibiotická léčba	
		I. volba	II. volba
Akutní tonsilitidy, faryngitidy	Streptococcus pyogenes	penicilin	makrolidy (v případě alergie na penicilin)
Akutní sinusitidy	Streptococcus pneumoniae Haemophilus influenzae	amoxicilin	makrolidy, kotrimoxazol, doxycyklin (u dospělých a dětí starších 8 let)
Akutní otitidy	Streptococcus pneumoniae Haemophilus influenzae	amoxicilin	makrolidy, kotrimoxazol
Akutní bronchitidy	až 90 % případů je virové etiologie	antimikrobní přípravky nejsou primárně indikovány	
Akutní exacerbace chronické bronchitidy	Streptococcus pneumoniae Haemophilus influenzae Chlamydophila pneumoniae Mycoplasma pneumoniae	amoxicilin	makrolidy, doxycyklin (při prokázané nebo pravděpodobné etiologii chlamydií či mykoplasem se jedná o léky I. volby)
Pneumonie	Streptococcus pneumoniae Haemophilus influenzae	amoxicilin	makrolidy
	Chlamydophila pneumoniae Mycoplasma pneumoniae	doxycyklin (u dospělých a dětí starších 8 let), makrolidy	makrolidy (při nesnášenlivosti doxycyklinu)

LINKOSAMIDY

- Často používaná antibiotika s účinkem na gram+ a anaerobní bakterie. Mají výborný průnik do kostí:
  - Linkomycin
  - Klindamycin
- Hlavní indikace:
  - stafylokokové infekce (především osteomyelitidy)
  - infekce s etiologickou spoluúčastí anaerobních bakterií
  - aktinomykóza
- Při podávání linkosamidů byl popsán vznik pseudomembranózní enterokolitidy (etiologická role *Clostridium difficile*)

GLYKOPEPTIDY

- Antimikrobní přípravky s účinkem na grampozitivní bakterie. Jsou to antibiotika, která by měly být používána při infekcích s etiologickou rolí multirezistentních grampozitivních bakterií (např. MRSA, MRSCN, enterokoky s rezistencí k ampicilinu)
- Nebezpečí vzniku vankomycin-rezistentních enterokoků
- Působí nefrotoxicky
- Používají se v léčbě pseudomembranózní enterokolitidy
  - Vankomycin
  - Teikoplanin

- **Peptidy**

- Polymyxin, Kolistin, Bacitracin

- **Ansamyciny**

- Rifampicin, Rifabutin, Rifaximin

Rozdělení antimikrobních přípravků - antibakteriální chemoterapeutika

- **Chinolony nefluorované**
  - Kys. oxolinová
- **Chinolony fluorované (fluorochinolony)**
  - Norfloxacin, Ofloxacin, Ciprofloxacin, Pefloxacin, Levofloxacin, Moxifloxacin a další

SULFONAMIDY

- **Sulfonamidy vhodné pro celkovou léčbu:**
  - dobře se vstřebávají z GIT (sulfamethoxazol, sulfamethoxydin, sulfisoxazol)
  - špatně se vstřebávají z GIT, jsou vhodné pro léčbu infekcí trávicího traktu (sulfaguanidin, ftalazol)
- **Sulfonamidy vhodné jen pro místní aplikaci**
  - sulfathiazol, ftalazol
- **Nežádoucí účinky:**
  - alergické projevy
  - poruchy GIT
  - poškození ledvin a jater
  - poruchy krevetvorby

NITROFURANY

- Z této skupiny chemoterapeutik se používají nitrofurantoin a nifuratel
- Aplikují se p.os
- Indikace:
  - močové infekce grampozitivní i gramnegativní etiologie

NITROIMIDAZOLY

- Chemoterapeutika s účinkem na anaerobní bakterie a současně i některá protozoa
- Používají se v léčbě pseudomembranózní enterokolitidy
  - Metronidazol
  - Ornidazol

Lokální antibiotika

- Jako lokální antibiotika se označují antimikrobní přípravky, používané pro místní aplikaci (např. na kůži, sliznice), event. perorálně aplikovaná antibiotika, která se nevstřebávají z GIT.
- Lokální aplikace antibiotik je riziková z následujících důvodů:
  - možnost zvyšování bakteriální rezistence
  - toxické účinky
  - dráždivé a senzibilizační účinky

Lokální antibiotika

- K lokální aplikaci jsou vhodné antibiotika, která musí splňovat následující požadavky:
  - primárně baktericidní
  - nesmí mít toxické, dráždivé a senzibilizační účinky
  - nesmějí se vstřebávat do organismu
  - v místě infekce musí vytvořit baktericidní koncentraci
- Antibiotika, vhodná pro lokální aplikaci se většinou nepoužívají pro celkové podání pro jejich toxicitu

Lokální antibiotika

- K lokální aplikaci se v současné době nejčastěji používají tyto přípravky:
  - bacitracin
    - spektrum účinku zahrnuje především grampozitivní bakterie
    - obvykle se kombinuje s neomycinem, který působí na gramnegativní bakterie (přípravek Framykoin)
  - neomycin
    - k lokální aplikaci se používá v kombinaci s bacitracinem nebo polymyxinem B
  - mupirocin

**Antimykotika jsou látky, tlumící na různém stupni
životní projevy kvasinek a plísní.**

Antimykotika lze rozdělit do následujících skupin:

- Polyenová antimykotika
  - amfotericin B, nystatin, pimaricin
- Azolová antimykotika (imidazoly, triazoly)
  - ketokonazol, klotrimazol, ekonazol,
  - flukonazol, itrakonazol, vorikonazol, posakonazol
- Diamidiny
  - 5-fluorocytosin
- Allylaminy
  - terbinafin
- Griseofulvin
- Echinokandiny
  - kaspofungin, mikafungin, anidulafungin

Polyenová antimykotika

- základní charakteristika

- Spektrum polyenů zahrnuje kvasinky a plísně (ne dermatofyty)
- Aplikují se buď lokálně (nystatin, pimaricin) nebo celkově (amfotericin B)
- Polyenová antimykotika jsou značně toxická - dominuje nefrotoxicita a ototoxicita
- V klinické praxi se používají především:
  - nystatin (fungicidin)
  - pimaricin
  - amfotericin B na lipidovém nosiči s redukcí nežádoucích projevů

Azolová antimykotika

- Ketokonazol Dobře se vstřebává z trávicího traktu
Podává se perorálně
- Klotrimazol Používá se převážně k léčbě lokálních mykóz
- Flukonazol Patří k novějším azolovým antimykotikům
Má výrazný účinek, nižší dávkování a nižší výskyt nežádoucích účinků
- Itrakonazol Má podobné vlastnosti jako flukonazol, ale působí i na aspergily
- Vorikonazol Patří k nejnovějším a nejúčinnějším antimykotikům
- Posakonazol